

**การนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน)
มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์
กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาคปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร***

เอกสิทธิ์ คล้ายแดง**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการการนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดนาคปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ตลอดจนปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยใช้วิธีวิจัยเอกสารและวิจัยสนาม ในส่วนของการวิจัยสนามเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน โดยใช้กรอบแนวคิดของ Van Horn and Van Meter ในเรื่องตัวแบบสหองค์การ ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่มีผลต่อการนำไปปฏิบัติ ในปัจจัยทั้ง 8 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านมาตรฐานนโยบาย การนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งและส่งผลต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น 2) ด้านทรัพยากรนโยบาย ปัจจุบันงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐยังไม่เพียงพอ เพราะเป็นเพียงค่าบริหารจัดการศูนย์ บุคลากรผู้สอนยังขาดบุคลากรในการสอน ขาดสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัย ในการเรียนการสอนที่มุ่งใจเด็ก 3) ด้านการสื่อข้อความ มีการประชาสัมพันธ์ให้รับทราบนโยบายอยู่เสมอ โดยได้มีการจัดประชุมประจำปีต่อเนื่องทุกปี มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยพัฒนางาน 4) ด้านการบังคับใช้กฎหมาย ปัจจุบันมีระเบียบและประกาศ ในการวางมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์ และมีการจัดตั้งปฏิญญาร่วมกับชุมชน 5) ด้านคุณลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติงาน เรื่องความพร้อมของสถานที่เรียนไม่ใช่เรื่องสำคัญสามารถดำเนินการเรียนการสอนตามบริบทพื้นที่ 6) ด้านเงื่อนไขของการเมือง ผู้บริหารของกระทรวงวัฒนธรรมให้ความสำคัญภาคคณะสงฆ์ให้ความเมตตาสนับสนุน ผู้ปกครองส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนในศูนย์ มีการเลี้ยงอาหารกลางวันและฝึกสอนด้านอาชีพ 7) ด้านเงื่อนไขของสังคมและเศรษฐกิจ เมื่อนำหลักบวรมาใช้พัฒนาจะเป็นรากฐานของสังคมไทยที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้นำหลักธรรมมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 8) ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน พลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) กับการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นสิ่งที่ดี เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มากยิ่งขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ผลการวิจัยพบว่า (1) ขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้สังคมได้รับรู้รับทราบ (2) ขาดแคลนบุคลากรในการสอน (3) ปัจจุบันนักเรียนไม่ค่อยสนใจรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมๆ และขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย (4) ประชาชนเข้าวัดน้อยลง และขาดการมีส่วนร่วม (5) หน่วยงานภาครัฐยังดูแลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่ทั่วถึงและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไว้ ดังนี้ (1) ควรบูรณาการการเรียนการสอนแบบพี่สอนน้อง (2) ภาครัฐควรส่งเสริมในด้านการประชาสัมพันธ์ (3) ควรส่งเสริมให้เด็กเยาวชนเข้าวัด เรียนรู้เรื่องพิธีกรรม ศาสนพิธี และมารยาทชาวพุทธที่ดีเบื้องต้น (4) ควรเตรียมความพร้อมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอนาคตเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ (5) ควรพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้ทันสมัย

*บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่อง การนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาคปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร
**นักศึกษาลูกศรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คำสำคัญ: การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยมิติทางศาสนา

บทนำ

ผลจากการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าทางวัตถุและเทคโนโลยีที่ทันสมัย เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในมิติทางด้านสังคมของประเทศไทย ประกอบกับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามามีบทบาท ส่งผลกระทบต่ออัตลักษณ์ด้านวัฒนธรรมไทย เกิดเป็นปัญหาสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้น ค่านิยมของระบบคุณธรรมจริยธรรมเกิดความสับสนให้ความสำคัญกับมูลค่าที่เป็นวัตถุ แทนคุณค่าของคุณงามความดี ขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งผลต่อความมั่นคงของชาติในภาพรวม

ปัจจุบันรัฐบาลมีนโยบายให้การทำนุบำรุงและอนุรักษ์พระพุทธศาสนาและศาสนาอื่นๆ สนับสนุนให้องค์กรทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างสันติสุขและความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ โดยกระทรวงวัฒนธรรมมีนโยบายในการดำเนินงาน 3 มิติ คือ

1. มิติการพัฒนาคนและสังคมในชาติ โดยการส่งเสริมให้คนมีคุณธรรมจริยธรรม เกิดภาคภูมิใจในความเป็นไทย และให้สังคมเป็นสังคมที่เอื้ออาทรเกิดความสมานฉันท์

2. มิติของการสร้างการกินดีอยู่ดี และความมั่นคงของประเทศชาติ โดยนำมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาสร้างรายได้ และขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติ

3. มิติการนำวัฒนธรรมมาสร้างเกียรติภูมิของชาติ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับต่างประเทศ โดยมีจุดเน้นที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศาสนา คือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมการพัฒนาสังคมไทย ให้เป็นสังคมที่มีความสงบสุขบนพื้นฐานของความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ สร้างค่านิยมในการรักษาสืบสานคุณค่าวิถีวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชาติ

กรมการศาสนา มีภารกิจหลักที่จะส่งเสริมให้คนไทยน้อมนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต โดยได้ดำเนินการส่งเสริมในวงกว้างแก่ประชาชนทั่วประเทศ สอดคล้องกับงานด้านการศึกษาสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในทุกๆระดับ โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นโดยภาคคณะสงฆ์ เพื่อเป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กเยาวชน และประชาชนให้มีความใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนา สามารถจูงใจนำเด็กและเยาวชนให้เข้าวัด เป็นการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนา ให้ดำรงมั่นคง

ปัจจุบันกรมการศาสนา มุ่งเน้นที่จะส่งเสริมและพัฒนากิจการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ด้วยนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) โดยยึดหลักข้อปฏิบัติ 3 ประการ ได้แก่

1. การยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน
2. การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามศาสตร์ของพระราชา มาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถดำเนินชีวิต
3. การดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทยอันดีงามของไทย มีความเอื้ออาทร รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทย และมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

2) ผู้บริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	จำนวน 1 รูป
3) ครูผู้สอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์	จำนวน 3 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสัมภาษณ์โดยสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Structured Interview or Formal Interview) ลักษณะของการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถาม และข้อกำหนดแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามเดียวกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2561, หน้า 75) และการสัมภาษณ์จะทำการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาได้กำหนดวันนัดหมายวันสัมภาษณ์ โดยได้แจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบก่อนล่วงหน้า ในการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์จะใช้การจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยก่อนสัมภาษณ์จะขออนุญาตผู้ถูกสัมภาษณ์ในการจดบันทึกการสนทนาก่อนทุกครั้ง ซึ่งกำหนดเฉพาะคำถามที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ข้อที่ 1 - 3 เท่านั้น

การทดสอบเครื่องมือ

การทดสอบเครื่องมือ (แบบสัมภาษณ์) โดยการตรวจสอบความตรง ซึ่งจะใช้วิธีการตรวจสอบ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยได้ให้อาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจสอบ พิจารณาความสอดคล้องระหว่าง ข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ ปรับปรุง และแก้ไขข้อคำถาม ในแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริง และใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological Triangulation) ของ Denizen คือ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน คือ (สุภางค์ จันทวานิช, 2561, หน้า 129-130)

1. การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้ศึกษาวิจัยได้มานั้น ถูกต้องหรือไม่ วิธีตรวจสอบ คือ การสอบแหล่งของข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา หมายถึง ถ้าข้อมูลต่างเวลากันจะเหมือนกันหรือไม่ แหล่งสถานที่ หมายถึงถ้าข้อมูลต่างสถานที่กันจะเหมือนกันหรือไม่ และแหล่งบุคคล หมายถึง ถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะเหมือนเดิมหรือไม่
2. การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าผู้ศึกษาวิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลต่างกันอย่างไร โดยเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนที่จะใช้ผู้ศึกษาวิจัยคนเดียวกันสังเกตตลอด
3. การตรวจสอบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) คือ การตรวจสอบว่าถ้าผู้ศึกษาวิจัยใช้แนวคิดทฤษฎีที่ต่างไปจากเดิม จะให้การตีความข้อมูลแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
4. การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นวิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลทั่วไป โดยการรวบรวมเอกสารซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการบันทึกไว้แล้วโดยผู้อื่น ได้แก่
 - 1.1 หนังสือทั่วไป ได้แก่ ตำรา คู่มือ เอกสารประกอบการบรรยาย รวมถึงเอกสารแนวทงวิชาการ วารสารสิ่งพิมพ์ เป็นต้น
 - 1.2 หนังสืออ้างอิง ได้แก่ สารานุกรม พจนานุกรม เป็นต้น
 - 1.3 งานวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ เป็นงานที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าในเรื่องนั้นๆ อย่างละเอียด

1.4 เอกสารทางราชการ เป็นเอกสารที่ส่วนราชการจัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติ เช่น นโยบาย ระเบียบ พระราชบัญญัติ คู่มือปฏิบัติงาน ประกาศ คำสั่ง เป็นต้น

2. วิธีเก็บรวบรวมจากภาคสนาม ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์ โดยที่ผู้วิจัยเลือกวิธีการสัมภาษณ์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย ซึ่งใช้วิธีสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยผู้วิจัยต้องทำการสัมภาษณ์ไปตามคำถามที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ตามหัวข้อที่กำหนดไว้เท่านั้น และผู้วิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นคำถามในการสัมภาษณ์และจดบันทึกข้อมูล และบันทึกเสียงตามคำบอกของผู้ถูกสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาแยกประเด็นแต่ละประเด็น
2. แยกประเด็นคำถาม เปรียบเทียบความเหมือนหรือต่างแต่ละบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์
3. นำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น แนวคิดทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้ทราบถึงลักษณะที่มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน
4. นำข้อมูลมาเปรียบเทียบมาวิเคราะห์ สรุปและตีความ พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเอกสารและการวิจัยสนาม พบว่าโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นโครงการที่สำคัญของกระทรวงวัฒนธรรม มีเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศีลธรรมของเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชน เมื่อนำนโยบายพลังบวรมาใช้ จะช่วยส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและประชาชนได้เข้าวัด น้อมนำหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติในวิถีชีวิต โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมเกิดความมั่นคงและยั่งยืนของชุมชน อีกทั้งหน่วยงานและภาคีเครือข่ายต่างๆ ในชุมชน ได้ร่วมส่งเสริมสนับสนุนแบบบูรณาการ ตามหลัก “ประชารัฐ” ของรัฐบาล ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ขึ้น มุ่งเน้นให้วิถีชุมชนยึดมั่นในการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และรักษาประเพณีและวิถีวัฒนธรรมไทยอันดีงามให้คงอยู่ เปิดพื้นที่วัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของชุมชน ส่งเสริมในเรื่องการฝึกอาชีพ สร้างรายได้แก่คนในชุมชน ทำให้มีความสุขอยู่ดีกินดี และสามารถใช้ชีวิตพึ่งพาตนเองได้ เกิดความเข้มแข็ง เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชาติอย่างมั่นคง สงบสุขร่มเย็นด้วยมิติทางศาสนา ซึ่งอธิบายตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ดังนี้

1. เพื่อศึกษากระบวนการนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การวิจัยพบว่า กระบวนการนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นไปตามแนวคิดของ Van Horn and Van Meter ในเรื่องตัวแบบสหองค์การ (Intergovernmental Policy Implementation Model) (อ้างถึงใน วิมา พิงวิวัฒน์นิกุล, 2561, หน้า 85-86) ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในปัจจัยทั้ง 8 ด้าน ดังนี้

ด้านมาตรฐานนโยบาย

ที่ผ่านมาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ดำเนินงานในส่วนการเรียนการสอนวิชาทางพระพุทธศาสนา และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก การนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาแล้ว ส่งเสริมให้ศูนย์เกิดความเข้มแข็ง และส่งผลดีต่อชุมชนมากยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและประชาชน ได้เข้าวัด พบพระ พบธรรม เป็นการเปิดประสบการณ์เรียนรู้มากยิ่งขึ้น โดยเบื้องต้นสามารถช่วยแก้ปัญหา เด็กเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันได้ในระดับหนึ่งอีกด้วย อีกทั้งผู้ปกครองยังสามารถใช้เวลาว่างระหว่างรอบุตรหลาน ที่มาเรียน ได้ฝึกอาชีพและร่วมกิจกรรมต่างๆ เป็นการเสริมสร้างรายได้ ที่สำคัญวัดได้มีกิจกรรมร่วมกับชุมชน เป็นการสร้างความสามัคคี ประชาชนได้รักษาศีล เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชนด้วยมิติทางศาสนา

ด้านทรัพยากรนโยบาย

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าปัจจุบันงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐยังไม่เพียงพอ เพราะเป็นเพียงค่าบริหารจัดการศูนย์ และเป็นการนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบท ในส่วนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์วัดนาคปรกนั้น เจ้าอาวาสได้ให้ความเมตตาสนับสนุนงบประมาณ มีการดำเนินการจัดหาทุนทรัพย์ และ เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนอาหารกลางวันของเด็ก ในด้านบุคลากรผู้สอนยังขาดบุคลากร ในการสอน ทั้งในส่วนของพระสงฆ์และฆราวาส เช่น ด้านภาษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นการอาชีพ ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น วัดนาคปรกได้บูรณาการด้านครูผู้สอนร่วมกับโรงเรียนในเขตพื้นที่ใกล้เคียง มาช่วยสอนเพิ่มเติมในศูนย์ ปัจจุบัน ยังขาดสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่ทันสมัยในการเรียนการสอนที่สนใจเด็ก

ด้านการสื่อข้อความ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีการประชาสัมพันธ์แจ้งให้รับทราบนโยบายอยู่เสมอ โดยได้มีการจัด ประชุมประจำปีต่อเนื่องทุกปี ในส่วนกลาง : (กรุงเทพมหานคร) ดำเนินการโดยกรมการศาสนา มีการจัดทำแนวทางการ ดำเนินงานโครงการชี้แจงไปที่ศูนย์ต่างๆ ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาค : ดำเนินการโดยสำนักงาน วัฒนธรรมจังหวัด ดูแลศูนย์ทั้ง 76 จังหวัด และมีการใช้ช่องทางเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยพัฒนางาน ในส่วนของ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาคปรกมีการแจ้งข้อมูลข่าวสาร โดยผู้บริหารของศูนย์ใช้ช่องทางการสื่อสาร ในกลุ่ม Line และ Facebook ของศูนย์ มีการจัดประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจในคณะทำงาน และแบ่งหน้าที่ ในการรับผิดชอบโครงการต่างๆ โดยเสนอเพิ่มเติมว่า ปัจจุบันเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนางาน ของศูนย์ มีความจำเป็นที่ศูนย์ทุกศูนย์ต้องปรับตัวให้มีบุคลากรและทรัพยากรด้านนี้อย่างเพียงพอ

ด้านการบังคับใช้กฎหมาย

ปัจจุบันกรมการศาสนามีระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2550 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560 อีกทั้งมีประกาศกรมการศาสนา เรื่อง การจัดตั้งชั้นเรียนและ หลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในการวางมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์ ให้เป็นไปตามที่กำหนด ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค แต่ที่จริงศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เกิดขึ้น โดยความเมตตาของภาคคณะสงฆ์เป็นหลัก ในส่วนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาคปรก ได้จัดตั้ง ปฏิญญาของชุมชนร่วมกัน คือ การทำความดีและเป็นจิตอาสา เช่น การกำหนดปัญหาที่อยากแก้ ความดีที่อยากทำ อีกทั้งมีการกำหนดกฎกติกาการอยู่ร่วมกันของเด็กที่เรียนในศูนย์ด้วย

ด้านคุณลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติงาน

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลว่าปัจจุบันเรื่องความพร้อมของสถานที่เรียน ศพอ. ไม่ใช่เรื่องสำคัญ ศูนย์สามารถดำเนินการเรียนการสอนตามบริบทพื้นที่เป็นหลัก ในส่วนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาคปรกความพร้อมของสถานที่ยังไม่ค่อยพร้อม เนื่องจากวัดมีกิจกรรมค่อนข้างมากในวันอาทิตย์ จึงต้องจัดสรรพื้นที่ห้องเรียนตามบริบทกิจกรรมของวัด ในส่วนของการประชาสัมพันธ์เด็กที่มาเรียนในศูนย์สามารถเป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ช่วงเวลาที่วัดมีกิจกรรม สามารถเชิญชวนชุมชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดได้ อีกทั้งให้ข้อเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนา Application เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลและองค์ความรู้เรื่องศาสนาให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ต่อไป

ด้านเงื่อนไขของการเมือง

โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นโครงการที่ผู้บริหารในระดับกระทรวงและระดับกรมให้ความสำคัญ ในด้านความร่วมมือในระดับกระทรวง มีหน่วยงานภายในให้การสนับสนุนในกิจการของศูนย์ เช่น กรมส่งเสริมวัฒนธรรม และวิทยาลัยนาฏศิลป์ สนับสนุนครูผู้สอน ในส่วนภาคคณะสงฆ์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เกิดขึ้นและเข้มแข็งอยู่ได้จนถึงปัจจุบันด้วยความเมตตาของภาคคณะสงฆ์อย่างแท้จริง มีนโยบายมอบหมายให้พระสงฆ์ในระดับปกครองช่วยดูแลศูนย์ในพื้นที่ สำหรับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาคปรก เจ้าอาวาสได้ให้ความสำคัญและเป็นผู้ก่อตั้งศูนย์วันอาทิตย์ขึ้นมา และมอบหมายให้พระสงฆ์และสามเณรในวัดร่วมส่งเสริมและดำเนินการอย่างทั่วถึง ในส่วนของชุมชน ผู้ปกครองได้ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนใน ศพอ. มีระดมทุนเลี้ยงอาหารกลางวัน ร่วมเรียนวิชาธรรมศึกษาและฝึกสอนด้านอาชีพ เด็กสามารถสร้างรายได้จากการออกแสดงดนตรีไปกลางจากการติดต่อจากวัดและชุมชนอื่นๆ ในช่วงสำคัญทางศาสนาและเทศกาลต่างๆ หน่วยงานภายนอกได้มาศึกษาดูงานโดยตลอด และส่งเสริมในด้านเรียนการสอน เช่น กศน. กลุ่มแม่บ้าน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หน่วยงานด้านสาธารณสุข อบต. อบจ. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

ด้านเงื่อนไขของสังคมและเศรษฐกิจ

นโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เมื่อนำมาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นี้ เป็นรากฐานของสังคมไทยที่จะส่งเสริมให้ประชาชนได้นำหลักธรรมเรื่องของศีล 5 มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง มีกิจกรรมส่งเสริมให้เด็กเยาวชนได้เข้าใจและตระหนัก มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียนวัดนาคปรกเปิดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาเรียนรู้ ฝึกทำบัญชีรายรับรายจ่าย อีกทั้งมีการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย เช่น ดนตรีไทย นาฏศิลป์ ไปกลางฟ่อนรำ เป็นต้น โดยสรุปแล้ว ประชาชนได้แนวทางการปฏิบัติตนในการดำรงชีวิตที่ดี เสริมสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วม เกิดความสงบสุขในชีวิต ปลุกจิตสำนึกด้านคุณธรรมให้กับคนในชุมชน ส่งเสริมให้ผู้ปกครองได้ทำกิจกรรมร่วมกับบุตรหลาน เสริมสร้างสถาบันครอบครัวให้อบอุ่น เป็นการเปิดประสบการณ์และมุมมองใหม่ๆ ในการเข้าวัด

ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน

ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลในทิศทางเดียวกันว่า นโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) กับการดำเนินงานศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นสิ่งที่ดี ที่ผ่านมาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มุ่งเน้นในกลุ่มเด็กและเยาวชน แต่ในปัจจุบันได้เปิดกว้างในส่วนของชุมชน เป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ถือว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งบ่มเพาะและเรียนรู้ศีลธรรมเชื่อมโยงระหว่าง บ้าน-วัด-โรงเรียน เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มากยิ่งขึ้น

2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

การวิจัยพบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีดังนี้

- (1) เรื่องการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้มีโอกาสและมีพื้นที่ในการแสดงออกของเด็กเยาวชน โดยเผยแพร่ให้สังคมได้รับรู้รับทราบมากยิ่งขึ้น เพราะจะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนนั้นๆ
- (2) เรื่องการขาดแคลนบุคลากรในการสอน เช่น ด้านหัตถกรรม ด้านอาชีพ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น หากในอนาคตนโยบายนี้ได้เน้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามาช่วยด้วย ควรมีการเตรียมความพร้อมเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมและร่วมกิจกรรม เช่น การนำปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้เชี่ยวชาญด้านการประกอบอาชีพมาร่วมสอน เป็นต้น
- (3) นักเรียนในปัจจุบันไม่ค่อยให้ความสนใจเรียน ในรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมๆ โดยยังขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย จูงใจเด็กและเยาวชน
- (4) ในบริบทสังคมปัจจุบัน ชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญ ประชาชนไม่ค่อยเข้าวัด ห้างไกลวัด และขาดการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น
- (5) หน่วยงานภาครัฐยังดูแลศูนย์ไม่ทั่วถึงและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่

3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

การวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีดังนี้

- (1) ควรมีการบูรณาการการเรียนการสอนแบบที่สอนน้อง โดยยกตัวอย่าง นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ได้สิทธิกู้เรียนจาก กยศ. หากทางภาครัฐประสานให้ได้มาทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ โดยการมาสอนในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้จะดีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สายครุศาสตร์ นาฏศิลป์ การอาชีพ เป็นต้น และเมื่อผ่านการสอนแล้ว จะได้ใบรับรองในรายชั่วโมงไปยื่นต่อ กยศ. โดยใกล้วัดไหนที่มีศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในชุมชน ก็สามารถติดต่อแจ้งความประสงค์เป็นการเอื้ออาทรประโยชน์ต่อกัน
- (2) ภาครัฐควรส่งเสริมในการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบและตื่นตัว ในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของวัด และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในพื้นที่
- (3) ควรส่งเสริมให้เด็กเยาวชนได้เข้าวัด และเรียนรู้เรื่องพิธีกรรม ศาสนพิธี มารยาทของชาวพุทธที่ดีเบื้องต้น
- (4) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้องปรับบริบท ให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กและผู้ปกครองได้ จึงควรเตรียมความพร้อมรองรับกับสภาพสังคมที่มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นไว้ในอนาคตด้วย
- (5) ควรพัฒนาระบบการเรียนแบบ Online หรือ ผ่านระบบ Video Conference และควรมีการพัฒนา Application องค์กรความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาให้ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ได้

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การนํานโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร นำมาอภิปรายผลการวิจัย โดยนำแนวคิดของ Van Horn and Van Meter ในเรื่องตัวแบบสหองค์การ (Intergovernmental Policy Implementation Model) (อ้างถึงใน วิธนา พิงวิวัฒน์นิกุล, 2561, หน้า 85-86) ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่มีผลต่อการนํานโยบายไปปฏิบัติ ในปัจจัยทั้ง 8 ด้าน รวมถึงงานวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้สรุปให้มีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. กระบวนการนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ด้านมาตรฐานนโยบาย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นแหล่งบ่มเพาะศีลธรรมของคนในชุมชน โดยที่ผ่านมามีดำเนินการการเรียนการสอนวิชาทางพระพุทธศาสนา และมีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นหลัก เมื่อนำนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาใช้พัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์นั้น ทำให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เกิดความเข้มแข็ง ส่งผลต่อชุมชน เป็นการส่งเสริมให้เด็กเยาวชน และประชาชน ได้เข้าวัดทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นการแก้ไขปัญหาเด็กเยาวชนในสภาพสังคมปัจจุบันได้ในระดับหนึ่ง เสริมสร้างความสามัคคี และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดประพจน์ สุภาโต (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ด้านปัจจัยผลกระทบ (Impact) ผลกระทบที่ตามมา คือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และสังคมตามวิถีพุทธอย่างต่อเนื่อง มีความเชื่อมั่นว่า ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จะช่วยแก้ปัญหาศีลธรรมในเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบัน

ด้านทรัพยากรนโยบาย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า ภาครัฐให้การสนับสนุนงบประมาณเป็นเพียงค่าบริหารจัดการของศูนย์ บริบทในปัจจุบันเจ้าอาวาสได้ให้การส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณเป็นหลัก ด้านบุคลากรผู้สอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ยังขาดแคลนบุคคลกรผู้สอนควรมีการบูรณาการด้านครูผู้สอนร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่ใกล้เคียง ด้านวัสดุอุปกรณ์ยังขาดสื่อที่ทันสมัยในการเรียนการสอน ทุกภาคส่วนควรเข้ามามีส่วนร่วมให้การสนับสนุนศูนย์ ในด้านทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำมาสอนเด็กในชุมชนได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประยุทธ์ ชุมโส (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านงบประมาณ ควรมีการจัดทำแผนงบประมาณประจำปี บันทึกรายรับรายจ่ายสามารถตรวจสอบได้และเปิดเผยต่อชุมชน เพื่อให้การใช้งบประมาณแต่ละปีมีประสิทธิภาพบรรลุตามวัตถุประสงค์ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ด้านการสื่อข้อความ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า ในปัจจุบันกรมการศาสนามีการประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารของนโยบายให้ได้รับทราบ ผ่านระบบหนังสือทางราชการ และการจัดการประชุมในส่วนกลาง : ดำเนินการโดยกรมการศาสนา จัดทำแนวทางการดำเนินงานชี้แจงไปที่ศูนย์ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร ในส่วนภูมิภาค : ดำเนินการโดยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ประสานงานในพื้นที่ 76 จังหวัด โดยมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการพัฒนางานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในปัจจุบัน เช่น กลุ่ม Line และ Facebook ของศูนย์ ในการติดต่อสื่อสารและบริหารงาน มีการจัดประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความเข้าใจ และแบ่งหน้ารับผิดชอบในระดับศูนย์ เป็นไปตามแนวคิดของ Van Horn and Van Meter ในเรื่องตัวแบบสหองค์การ (Intergovernmental Policy Implementation Model) (อ้างถึงใน วิณา พิงวิวัฒน์นิกุล, 2561, หน้า 85-86)

ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ในด้านการสื่อข้อความ โดยอธิบายว่า ประสิทธิภาพของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับความเข้าใจของผู้ปฏิบัติ ว่าตนเองควรทำอย่างไร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของนโยบาย กิจกรรมต่างๆที่มีส่วนในการช่วยให้เกิดความรู้ความเข้าใจตลอดจนความพร้อมที่ทำให้ความร่วมมือของผู้ปฏิบัติ และเป็นไปตามแนวคิด การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ของกรมการศาสนา โดยมุ่งเน้นให้มีการบูรณาการความร่วมมือขยายเครือข่ายชุมชนคุณธรรมร่วมสร้างสังคมคุณธรรม ประชาสัมพันธ์เชิญชวนเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมในพื้นที่ นอกพื้นที่ ร่วมเป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมเพื่อสร้างสังคมคุณธรรมที่ยั่งยืน

ด้านการบังคับใช้กฎหมาย

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่าปัจจุบันกรมการศาสนา มีระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. ๒๕๕๐ และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ อีกทั้งมีประกาศกรมการศาสนา เรื่อง การจัดตั้งชั้นเรียนและหลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ในการวางมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์ให้เป็นไปตามที่กำหนด ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ปัจจุบันมีการสร้างปฏิญญาร่วมกับของชุมชน และกำหนดกฎกติกากการอยู่ของเด็กที่เรียนในศูนย์ มีการประชาสัมพันธ์ธรรมรงค์ให้ปฏิบัติเป็นค่านิยม เป็นไปตามแนวคิดของหลักธรรมมาภิบาล ในด้านหลักนิติธรรม อธิบายว่า การตรากฎหมายที่ถูกต้องเป็นธรรม การดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกา และมีการปฏิบัติตามกฎกติกากที่ตกลงกันไว้อย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรมของประชาชน และด้านหลักการมีส่วนร่วม อธิบายว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และแสดงความคิดเห็นตัดสินใจ ปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยวิธีการแสดงความคิดเห็น การตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ การทำประชาพิจารณ์ การร่วมลงประชามติหรืออื่นๆ ที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม และเป็นไปตามแนวคิด การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ของกรมการศาสนา โดยสนับสนุนให้ชุมชนร่วมกันจัดทำธรรมนูญชุมชนคุณธรรม เช่น ส่งเสริมให้คนในชุมชนรักษาศีล 5 ในวันพระ และวันสำคัญทางศาสนา เช่น ขยันหมั่นเพียร ประหยัด ซื่อสัตย์ สุจริต เสียสละ อดทน ไม่ทะเลาะวิวาท และลด ละ เลิก อบายมุข หรือส่งเสริมให้คนในชุมชนปฏิบัติ ตามหลักคำสอนทางศาสนา หรือข้อปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา

ด้านคุณลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติงาน

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า ปัจจุบันศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สามารถปรับเปลี่ยนบริบทในด้านความพร้อมของสถานที่เรียนให้ดำเนินการเรียนการสอนได้ในบริบทที่จำกัด การประชาสัมพันธ์ได้เผยแพร่โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการบริหารงานของศูนย์ ในทุกช่องทาง เช่น ป้ายไว้นิล กลุ่ม Line หรือ Facebook เป็นต้น โดยสามารถประยุกต์นำเด็กที่มาเรียนในศูนย์ เป็นสื่อการประชาสัมพันธ์ในช่วงที่วัดมีกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระประยุทธ์ ชุมโส (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ด้านวิชาการ การจัดการเรียนการสอนไม่ควรมีรูปแบบที่สำเร็จรูป แต่ควรมีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายขึ้นอยู่กับสภาพสังคมและสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน โดยยึดปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อให้สอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทของพื้นที่ ควรสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในระดับต่างๆ ของกลุ่ม ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งกลุ่มผู้เรียน ผู้ปกครอง ครูผู้สอน และหน่วยงานสนับสนุนทั้ง ภาครัฐ เอกชน อาสาสมัคร ตลอดถึง

กลุ่มผู้มีจิตศรัทธาต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น ด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การปรับปรุงศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สมบูรณ์ เช่น การจัดสภาพแวดล้อมให้สะอาด สงบ ปลอดภัย ใกล้เคียงธรรมชาติ ปรับเปลี่ยนสภาพชั้นเรียนให้มีความหลากหลายไม่จำเจ เพื่อส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้อย่างกระตือรือร้นของเยาวชนและประชาชน ชุมชนรอบวัดมีส่วนร่วมในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของศาสนาและวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาและบริหารจัดการศูนย์อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

ด้านเงื่อนไขของการเมือง

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า ปัจจุบันโครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นโครงการสำคัญที่ผู้บริหารกรมการศาสนา และกระทรวงวัฒนธรรมให้ความสำคัญ มีความร่วมมือของหน่วยงานภายในระดับกระทรวง ภาคคณะสงฆ์ได้ให้ความเมตตาส่งเสริมศูนย์ในพื้นที่ อีกทั้งชุมชนได้ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียนและทำกิจกรรมร่วมกัน สามารถบูรณาการร่วมกับหน่วยงานต่างๆ ส่งเสริมการเรียนการสอนตามบริบทของพื้นที่ในการจัดกิจกรรมได้ เป็นไปตามแนวคิด ของ Van Horn and Van Meter ในเรื่องตัวแบบสหองค์การ(Intergovernmental Policy Implementation Model) (อ้างถึงใน วิธนา พิงวิวัฒน์กุล, 2561, หน้า 85-86) ซึ่งให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์การที่มีผลต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติในด้านสมรรถนะอธิบายว่า ความสำเร็จของการนำนโยบายไปปฏิบัติขึ้นอยู่กับความสามารถของหน่วยปฏิบัติว่าจะทำงานได้ตามที่หวังไว้เพียงใด ความสามารถดังกล่าวขึ้นอยู่กับความพอเพียงของทรัพยากรที่สนับสนุนกิจกรรม การมุ่งใจให้ปฏิบัติงานคุณภาพของบุคลากร ภาวะผู้นำ ความสำคัญของหน่วยงานนั้น ตลอดจนสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยทั่วไป และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระประยูทธ ชุมโส (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดนาครปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และคณะครู การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การรับนโยบายการดำเนินการ

ด้านเงื่อนไขของสังคมและเศรษฐกิจ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า นโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นรากฐานของสังคมไทยที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้นำหลักธรรมในเรื่องของศีล 5 มาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน และปฏิบัติเป็นวิถีชีวิตประจำวัน โดยการน้อมนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนา หลักเศรษฐกิจพอเพียง และการสืบสานวัฒนธรรมไทยอันดีมาเสริมสร้างความรัก ความสามัคคี เน้นหลักการมีส่วนร่วม เป็นการปลูกจิตสำนึกที่ดีให้กับคนในชุมชน เกิดความสงบสุขที่แท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน การเชื่อมโยงชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อมโยงของ “ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง” และ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ในจังหวัด อุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์และสุรินทร์ เชื่อมโยงจากหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล 5 คือ “ประโยชน์สุข” เป็นสิ่งที่มาจากการเข้าใจชีวิต คุณค่าของการอยู่ร่วมกัน ซึ่งเป็นแนวคิดทางพระพุทธศาสนา คือ การสร้างความสุขแก่ส่วนรวมควบคู่ไปกับการพัฒนาทางปัญญา โดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเพราะ “คน” เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นไปตามแนวคิด เรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติ ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์

(อ้างถึงใน เดช อุณหะจิริงรักษ์, 2561, หน้า 48-49) ได้อธิบายว่า ความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) เป็นแนวคิดที่ยึดหลักการ “การพัฒนาสังคมมนุษย์” ที่แท้จริง เกิดจากการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่กันไป เพื่อเติมเต็มและส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นว่า โครงการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอดีตมุ่งเน้นที่เด็กและเยาวชนเป็นหลัก โดยผ่านการเรียนวิชาธรรมศึกษาตรี-โท-เอก และวิชากิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปัจจุบันเมื่อนำหลักพลังบวรมาส่งเสริมเป็นการเปิดโอกาสประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งบ่มเพาะและเรียนรู้ศีลธรรม โดยมีบ้าน-วัด-โรงเรียน อยู่ร่วมกัน เชื่อมโยงมิติของชุมชน อีกทั้งเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มากยิ่งขึ้น ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ส่งเสริมการพัฒนาของประเทศ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุจินตนิท หนูชู (2557) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ผู้ปกครองและชุมชนยินดีส่งบุตรหลานเข้ามาร่วมศึกษาในศูนย์ และเข้าร่วมเป็นกรรมการของศูนย์ ยินดีเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของศูนย์ที่จัดขึ้น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้มีคุณภาพนั้น ต้องอาศัยทรัพยากรจากหลายแหล่งมาประกอบกัน ซึ่งแหล่งสำคัญ คือ ผู้ปกครอง และชุมชนรอบวัด ควรมีส่วนร่วมโดยตรง ต่อการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และรับผิดชอบให้การสนับสนุนช่วยเหลือในด้านต่างๆ ในการพัฒนาและบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไว้ดังนี้ (1) ขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้สังคมได้รับรู้รับทราบ (2) ขาดแคลนบุคลากรในการสอน (3) ปัจจุบันนักเรียนไม่ค่อยสนใจรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมๆ และขาดสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย (4) ประชาชนเข้าวัดน้อยลงเนื่องจากบริบทของสังคมเมืองที่เปลี่ยนไปและขาดการมีส่วนร่วม (5) หน่วยงานภาครัฐยังดูแลศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ไม่ทั่วถึงและไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาทรงยศ แทนยัง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ในด้านชุมชนไม่เห็นคุณค่าของศูนย์ที่มีต่อสังคมส่วนรวม ขาดความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียน และชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดประพจน์ สุปภาโต (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษารูปแบบการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน วัดสามารถเป็นที่พึ่ง และเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้แต่ยังขาดผู้ให้ความร่วมมือ สนับสนุนในการดำเนินงานอย่างจริงจัง ระหว่างหน่วยงานราชการ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ขาดการประสานงานระหว่างศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์กับพระเถระและผู้บริหารศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ และทางราชการสมควรจะส่งเสริมสนับสนุน และตรวจเยี่ยมอย่างจริงจัง

3. แนวทางการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนา ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ไว้ดังนี้ (1) ควรบูรณาการการเรียนการสอนแบบที่สอนน้อง (2) ภาครัฐควรส่งเสริม ในการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบและตื่นตัว ในการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางวัดและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ในพื้นที่ (3) ควรส่งเสริมให้เด็กเยาวชนเข้าวัด เรียนรู้พิธีกรรม ศาสนพิธี และมารยาทชาวพุทธที่ดีเบื้องต้น (4) ควรเตรียมความพร้อมของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอนาคตเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ (5) ควรพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้ทันสมัย เป็นไปตามแนวคิดของ Anderson (อ้างถึงใน วิธนาพิงวิวัฒน์นิกุล, 2561, หน้า 19) อธิบายว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติ เป็นกระบวนการแปลงนโยบายที่เป็นนามธรรมไปสู่ความเป็นรูปธรรมเพื่อปฏิบัติได้ และควรเป็นภารกิจหลักของข้าราชการ และเป็นไปตามแนวคิดการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ของกรมการศาสนา ส่งเสริมในการขยายผลและการพัฒนาเครือข่ายโดยการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานฯ ผ่านสื่อสาธารณะ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโทรทัศน์ สื่อสารสนเทศ และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุจินตนิท หนูชู (2557) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิผล ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนรู้จักทำนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาดีขึ้น ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ ในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเพิ่มขึ้น ผู้เรียนมีความภูมิใจในความเป็นพุทธศาสนิกชนเพิ่มขึ้น ผู้เรียนมีความรู้ที่เป็นหลักทางพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ผู้เรียนมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้ามากขึ้น และผู้เรียนมีการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน อย่างเหมาะสม การพัฒนาบุคลากร ในการเรียนรู้ที่เหมาะสม พัฒนาบุคลากรด้านการเรียนการสอนตามสภาพ เป็นจริง และเป็นไปตามแนวคิด การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร ของกรมการศาสนา โดยส่งเสริมให้มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องศาสนพิธี และมารยาทไทยในศาสนพิธี แก่เด็กเยาวชน ในสถานศึกษา และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาททรงยศ แทนยัง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงาน ของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาคือ ศูนย์ควรเชิญชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมกับศูนย์ และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

ข้อเสนอแนะ

ด้านมาตรฐานนโยบาย

ในการกำหนดนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ควรกำหนดรายละเอียดของโครงการหรือกิจกรรมให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการคลาดเคลื่อนในการตีความ และสับสนในการดำเนินงาน ระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้รับนโยบาย ไปปฏิบัติ ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ขั้นตอนในการดำเนินงานไม่ควรซับซ้อน สำหรับนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ได้กำหนดกรอบข้อปฏิบัติของคุณธรรม 3 ประการ ไว้อย่างชัดเจนได้แก่ 1). การยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา 2). การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3). การดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมไทยอันดีงามของไทย ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนไทย ในสภาพปัจจุบัน สามารถนำมาปรับใช้ในการยกระดับคุณภาพด้วยมิติทางศาสนาและวัฒนธรรมได้อย่างดี

ด้านทรัพยากรนโยบาย

ในปัจจุบันด้านงบประมาณอุดหนุนประจำปีในการส่งเสริมการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนา วันอาทิตย์ยังไม่เพียงพอ ทุกภาคส่วนในสังคมควรให้การสนับสนุนตามบริบทของสังคมและพื้นที่ อีกทั้งสามารถ นำต้นทุนทางวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่มาใช้ในการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้ เช่น ศาสนสถาน

ศาสนวัตถุ สถานที่ท่องเที่ยว ประเพณีท้องถิ่น อาหารพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานศิลปะ องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

ด้านการสื่อข้อความ

ปัจจุบันระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้พัฒนาก้าวไกลไปมาก ทำให้สามารถช่วยสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ได้เป็นอย่างดี ทั้งในส่วนผู้กำหนดนโยบายและผู้รับนโยบายไปปฏิบัติ รวมถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ควรที่จะพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบันอยู่เสมอ

ด้านการบังคับใช้กฎหมาย

ถึงแม้ว่ากรมการศาสนาจะมีประกาศและระเบียบต่างๆ ในการวางมาตรฐานการดำเนินงานของศูนย์ให้เป็นไปตามที่กำหนดอยู่แล้วในปัจจุบัน แต่ก็ควรพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ทันกับยุคสมัย เพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทสังคม ควรส่งเสริมให้แต่ละชุมชนร่วมจัดทำธรรมนูญของชุมชน เป็นกติกาของร่วมกัน เพื่อส่งเสริมหลักการมีส่วนร่วม และหลักความรับผิดชอบต่อสังคมอีกด้วย

ด้านคุณลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติงาน

การจัดการเรียนการสอนไม่ควรมีรูปแบบที่สำเร็จรูป แต่ควรมีรูปแบบวิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ให้ดำเนินการได้ โดยขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่มีอยู่ บริบททางสังคมในพื้นที่ และสถานการณ์ในปัจจุบัน อีกทั้งควรส่งเสริมให้วัดหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เป็นแหล่งเรียนรู้และจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เช่น พิพิธภัณฑสถานพื้นบ้าน ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์ฝึกอาชีพ สถานที่สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม สถานที่จัดกิจกรรมในการสืบสานวัฒนธรรมไทย กิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ด้านเงื่อนไขของการเมือง

ผู้บริหารหรือผู้นำชุมชน อีกทั้งหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน ควรที่จะส่งเสริมสนับสนุนการนำหลักของบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) ไปพัฒนาชุมชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในระดับชุมชน ผู้บริหารศูนย์ควรมีกลยุทธ์และวิธีการในการบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการทำงานของพื้นที่ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนกิจการของศูนย์

ด้านเงื่อนไขของสังคมและเศรษฐกิจ

นโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นรากฐานของสังคมไทย ที่ส่งเสริมให้ประชาชนนำหลักธรรมมาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เสริมสร้างรายได้จากการฝึกอาชีพและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เป็นการช่วยยกระดับเศรษฐกิจจากรากฐานของชุมชน และกระจายรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่

ด้านทัศนคติของผู้ปฏิบัติงาน

นโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์อย่างแท้จริง ผู้ปฏิบัติงานควรมีหลักอริยสัจ 4 คือ หลักหนทางสู่ความสำเร็จ ในการดำเนินงาน ก็จะทำให้ส่งผลไปสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จได้ ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีผลมาจากบริบทของสังคม ในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เด็กเยาวชนและประชาชนมีความสนใจในการเข้าวัด น้อยลง และละเลย

ขาดความตระหนักในการศึกษาเรียนรู้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในการดำเนินงานของศูนย์ ในปัจจุบันบางแห่งยังมีได้นำหลักการดำเนินงานนโยบายการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน) มาปรับใช้ในศูนย์มากพอเท่าที่ควร ทำให้เสียโอกาสในการที่จะส่งเสริมวัดหรือศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ให้เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน ในด้านงบประมาณที่ทางภาครัฐอุดหนุนให้แก่ศูนย์เป็นรายปียังไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ด้านครูผู้สอนยังขาดแคลนโดยเฉพาะในรายวิชาเสริมต่างๆ ที่มีวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสงฆ์สามารถสอนได้

แนวทางการพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ทุกภาคส่วนควรตระหนักและให้ความสำคัญ ในการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ที่มีอยู่ทั่วประเทศ โดยร่วมส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรทุกด้าน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศีลธรรมอยู่กับสังคมไทย โดยผู้ปกครองควรส่งเสริมให้บุตรหลานได้ไปเรียนในศูนย์ เพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมขึ้นพื้นฐานตั้งแต่เยาว์วัย และร่วมกิจกรรมของศูนย์ใกล้บ้านตามโอกาสอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งหากมีการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ในอนาคตต่อไป ควรจะศึกษาระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ คือ กลุ่มเด็กเยาวชนและประชาชน โดยสุ่มเก็บตัวอย่างให้ครอบคลุมและกระจายทั่วถึงทุกภูมิภาคของประเทศ ในปัจจุบันมาตรฐานและคุณภาพของศูนย์ที่มีความแตกต่างกัน จึงควรศึกษาในด้านคุณภาพการบริหารงานของศูนย์ด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม, กรมการศาสนา. (2550). *ประกาศกรมการศาสนา เรื่องการจัดชั้นเรียนและหลักสูตรการเรียนการสอนของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์*. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- กระทรวงวัฒนธรรม, กรมการศาสนา. (2550). *ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ. 2550*. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- กระทรวงวัฒนธรรม, กรมการศาสนา. (2560). *ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561*. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- กระทรวงวัฒนธรรม, กรมการศาสนา. (2561). *การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร*. กรุงเทพมหานคร : ผู้แต่ง.
- เดช อุณหะจรรย์รักษ์. (2561). *เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต.
- พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล. (2560). *การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน : การเชื่อมโยง ชุมชนเศรษฐกิจ พอเพียง และหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และสุรินทร์*. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระประยูทธ ชุมโล. (2559). *ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดนาครก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร*. รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยสยาม.
- พระปลัดประพจน์ สภาโตะ. (2555). *การศึกษารูปแบบการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์จังหวัดนครปฐม*. ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระมหาทรยศ แทนยัง. (2560). การศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารงานของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เขตกรุงเทพมหานคร. ปรินญาณานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วีณา พิงวิวัฒน์นิกุล. (2561). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการกำหนดและวิเคราะห์นโยบายสาธารณะ. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2561). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการและนวัตกรรมในองค์กร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- วิโรจน์ ก่อสกุล. (2561). เอกสารประกอบการบรรยายกระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, โครงการรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
- สุจินตนิท หนูชู. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาของศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ที่มีประสิทธิภาพ. ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). วิจัยเชิงคุณภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 24). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.